

Tartu ülikooli geograafia osakonna bakalaureuse- ja magistratööde retsenseerimise juhend

Retsensioon on üliõpilase iseseisva teadustöö kriitilise analüüsi põhjal koostatud argumenteeritud hinnang. Vastavalt kehtestatud nõuetele tuleb arvamus esitada kirjalikult ja tema puudumisel ei saa tööd kaitsta. Retsensendi roll on töö kaitsmisel olulise tähtsusega, kuna ta kujundab kuulajate, sh hindamiskomisjoni, muljet tööst ja töö kaitsmise tähtsaimat osa – väitlust. Siin esitatud nõuanded arvamuse koostamise kohta on soovituslikud ja mõeldud eelkõige noorematele kolleegidele, kelle teadustööde retsenseerimise kogemus on vähene või puudub.

Valdav enamus geograafia osakonnas kaitstavaid töid kuulub kirjeldavate/eksperimentaalsete tööde hulka, mille soovituslik ülesehitus järgib loodusteaduslike tööde traditsioone. Vähemal määral on teoreetilisi töid, kus empiiriline osa puudub, töö ülesehitus sõltub sel juhul teema loogilisest arendusest. Näiteks võib inimgeograafia õppesuuna puhul töö struktuur olla selline, mida kasutatakse sotsiaal- või humanitaarteaduste puhul.

Retsensiooni alguses võiks olla konstateeriv osa, kus öeldakse, millisesse uurimisvaldkonda töö kuulub ja iseloomustatakse töö ülesehitust. Arvamuse analüüsiva osa kirjutamisel struktureeritakse tagasiside kolme hindamiskriteeriumi – sisu, raskusaste ja vorm – alusel. Kaitsmise ajal lisanduvad suulised kommentaarid ettekandele (neist viimast, diskussioonis osalemise sisukust, ei saa kaitsmise ajal kommenteerida, aga kasutatakse lõpphinde kujundamisel).

Hindamiskriteeriumid:

1. Sisu

- Algallikate teema- ja ajakohasus, akadeemilisus, autoriteetsus (tunnustatud autorite tööd) ja piisavus (teemaderingi kaetus)
- kirjanduse analüüsi ja sünteesi tase
- kasutatud meetodi(te) põhjendatus ja täielikkus
- teemakäsitluse loogilisus
- saavutatu põhjendatud ja ammendav võrdlus varasemate tulemustega
- tulemuste rakendatavus
- tulemuste uudsus
- jooniste, tabelite, kaartide jms visuaalne ja sisuline korrektsus ja asjakohasus

2. Raskusaste

- töö vastavus bakalaureuse- või magistratöö nõuetele
- töös esitatud uute (teadus)tulemuste, vaatepunktide, loodud tarkvara, teemakäsitluse keerukus

- tehtud töö maht

3. Vorm

- akadeemiline keelekasutus, korrektne keel, selge esitus
- hea tehniline teostus (selge ja loogiline struktuur; tabelite, jooniste jm illustratsioonide kvaliteet jne)
- viitamise korrektsus (valitud viitamisstiili reeglite järgimine; kõik allikad viidatud ning kõigi viidete kohta on olemas allikakirjed jne)
- teksti sidusus (töö eri osad on lõimitud tervikuks)

4. Ettekanne

- ettekande struktureeritus ja loogilisus
- esitlemise selgus, näidete kasutamine
- keelekasutuse korrektsus
- *küsimustele vastamise ja diskussioonis osalemise sisukus*

Arvamuses käsitletakse kõigepealt sisulisi, seejärel vormistuslikke aspekte. Ka tuuakse esmalt välja töö positiivsed küljed, mis on temas väärtuslikku, seejärel juhitakse tähelepanu vigadele ja puudujääkidele, kui retsensent neid leidis. Retsensioon ei pea lahti kirjutama iga kriteeriumi kõiki alapunkte, vaid toob kriteeriumide lõikes välja olulisemad tähelepanekud, töö tugevused ja puudused. Enamasti tekib retsensendil küsimusi ja vastuväiteid nii töö sisu kui vormistuse kohta.

Arvamuse viimases, kokkuvõtvas osas peaks sisalduma vastus küsimustele:

- a) kas tehtud märkused ja parandused kahandavad töö sisulist väärtust või mitte;
- b) kas iseseisev teadustöö vastab antud liiki töödele (nt bakalaureuse- või magistr töö) esitatavatele nõuetele;
- c) kas bakalaureuse- ja magistr tööde puhul autor väärrib omistatavat kraadi.

NB! Retsensent ei kirjuta retsensiooni ega ütle kaitsmisel välja omapoolset ettepanekut töö hinde kohta, vaid edastab selle ainult hindamiskomisjoni esimehele.

Kommentaariid ja soovitusid professor Tõnu Ojalt, 11.05.2011.

1. Retsensiooni eesmärk ei ole näidata kui tark on retsensent või kui rumal on kaitsja (mille ülepingutav retsensent võib kergesti vastupidiseks muljeks pöörata), vaid aidata kaitsjal mõista oma vigu ja teha sellest järeldused. Komisjon saab seda protseduuri kõrvalt vaadates endale vajaliku mulje kätte reeglina ammu enne väitluse lõppu.
2. Retsensiooni eesmärk ei ole uinutada auditoorium või tappa aega. Tehke lühidalt ja konkreetselt.
3. Märkused ja etteheited olgu täpsed ja konkreetsete näidetega (kui te ütlete, et keel on halb, tooge näide või paar), sisulised küsimused võivad ka konksulised ahelad olla. Vormistuslike ja keeleliste vigade puhul võib retsensent teha ära kogu kaitsja ja juhendaja tegemata töö ja neid kõiki käsitleda (kirjalikus versioonis, see on kindlasti kaitsjale kasuks), aga seda kõike ei saa kaitsmisel suuliselt arutama hakata.
4. Retsensiooni suulisel esitamisel (soovitav, et seda teeb retsensent), ei ole tarvis kogu retsensiooni ette lugeda – lähtudes punktist 1 võib retsensent suulist esitust lühendada. Näiteks sama tüüpi vigu vormistuses või keeles ei ole tarvis (kõiki) suuliselt läbi arutada. Pange tudengiabi tekst kirja – eks ta ise loeb ja teeb järelduse kui suudab. Kõnes võitke see kokku, normaalne on, kui retsensioon koos vastamisega ei võta üle 10 minuti.
5. Kui kirjalik retsensioon on pikem kui 1,5 lk, on retsensendil tõsine vajadus mõelda suulise esituse lühema versiooni peale. Suulise retsensiooni versioon tuleb enne läbi mõelda, käigu pealt lühendamine võtab reeglina rohkem aega, kui kogu teksti ette lugemine.
6. Eespool toodud soovituslikud retsensiooni aspektid tähendavad osa lausest iga aspekti kohta, mitte alapeatükki. Nt seadke omale eesmärgiks kajastada kõik aspektid kokku kolmes lauses. Arvamuse kokkuvõttev osa koos hindeettepanekuga ongi üks lõpulause.
7. Sisuline aspektide hindamine peab lähtuma töö otstarbest õppekavas, nt referatiivse bakalaureustöö puhul ei ole vaja otsida panust maailmateadusse – selle töö ainuke eesmärk on näidata, kuivõrd autor asjast aru saab.
8. **Mõistliku retsensiooni olulisim ja kaitsmisel pikima aja võttev osa on sisuliste küsimuste arutelu.** See on koht, kus võib lasta tudengil selgitada ja tekitada väitlus, mis näitab kuivõrd ta materjali valdab, oskab end kaitsta ja oma valikuid põhjendada jne.